

Az újratelepítésének 250. évfordulóját ünneplő Bácskertes pedig 2001. május 14-én e napot jubileumi emlékkereszt állításával tette feledhetetlenné, s 1946 óta – ötvenöt év elteltével – ismét új keresztet szenteltek fel a faluban. A hagyomány tehát él, a társadalom zivataros időit is átvészeli, s a bácskertes magyaraknak a vallásuk és anyanyelvük iránti szeretetét és hűségét tudatosan őrzi.

Zenta–Szabadka, 2004. augusztus 9–31.

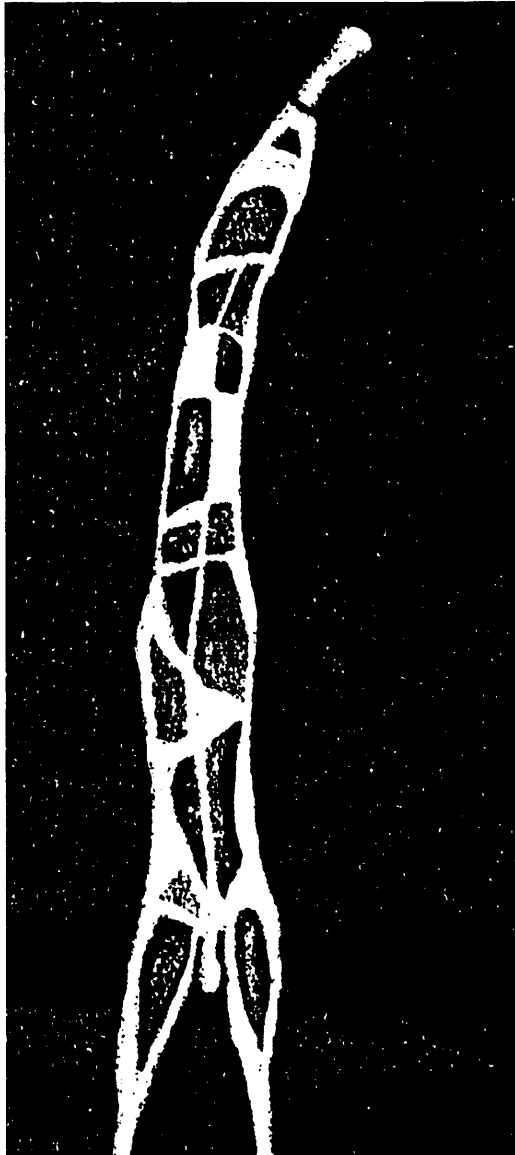
SILLING István

FIGURÁK

Benes József újabb munkáiról

Ahányszor Benes József munkáit nézem, annyszor jutnak irodalmi példák az eszembe. Legújabban két könyv emléke idéződik fel bennem, az egyik Céline munkája, az *Utazás az éjszaka mélyére* című regény, a másik a Dél-Afrikában született, s Nobel-díjas Coetzee nálunk még kevésbé ismert vagy inkább kevésbé emlegetett regénye, a *Michael K. élete és kora* című regény. Az egyik regény azt írta le, s jelezte, hogy mit tett, s még inkább, hogy mit fog tenni a huszadik század az emberrel, a másik pedig, a század zárásaként, azt mondta el, hogy mindazok után, amit ez a század az emberrel szemben elkövetett, mi maradt, még mindig mi maradt az emberből.

Benes festészete is arról beszél, hogy mi történt a huszadik században az emberrel, s mindazok után, ami megtörtént, mi maradt még mindig az emberből. Az eredőket ismerjük: a második világháború után a vajdasági magyarok pusztítása, összekapcsolt szájak, agyonlőtt emberek, a Tisza-part homokjából előbukkanó holttestek. Később a Tisza környékének pusztulása, ahogyan Tolnai Ottó írta, a Benes képein feltűnő holdbéli táj „egy konkrét partszegély (Kanizsa–Adorján–Zenta) ismérveit viselte magán. Néhány év múlva a Tisza Kanizsa és Zenta között tényleg meghalt. A rákok elhagyták a medret (elindultak ama sivatag közepe felé), a halak felugráltak a vízből, és a levegőben szétdurrantak, explodáltak. Az akkori újságcikkek szóról szóra a benesi kis apokalipszist ecsetelik”. Aztán jöttek a Pannon-alföldről festett képek, a fóliásátrak vázai, az újabb bilincsek, bugyrok, tömegsírok, a különböző eredővel bíró szomorú látomások egymásba olvadva-mosódva. Benes képein mindig ott volt a táj, s ott volt az ember. Aztán jöttek a *csak* tájképek. Tájképek, ha a huszadik század végén még lehet tájképet festeni. Meglehet, Benes már nem is tájat festett, csak színezte a világot. Aztán csak a tájképes képek után jöttek a *csak* figurás képek. Frank János volt az első, aki Benes képein felfigyelt a gölemszerű figurára. „Ez az idol megjelenésében is ezerfajta, hol szigorúan

Benes József rajza

síkkonstruktivista, hol csak keresztmetszetében látjuk vagy szikáran grafikus, hogy aztán ellentétébe csapjon át, a festőiségbe, impresszionista-naturalista módon a tájba lépjen, és még az atmoszféra is a kép tényezőjévé váljék.” Táj és gólem, jó évtizede már, hogy Benes képi világának legfontosabb jelenségei önálló életet élnek. Előbb – ahogy utaltam rá – a táj önállósult, később a gólem, Benes örök figurája. Benes kihasználja a lehetőségeit, hallatlan tudatossággal építkezik, önálló világának összes összetevőjét elemzi, tanulmányozza, nemcsak a világot színezi, hanem a semmit is . . . A gólem az ember szétvertségét, eltorzítottságát, megalázottságát hordozza magában, arról beszél, hogy mi maradt az emberből a huszadik század végére – a huszonegyedik század elejére.

De: ezt a megalázott, szétvert, felboncolt-széjjeltépett, beleit is kényszerűen megmutató embert Benes artistikus vonásokkal, a stilizáltság előnyeivel és szépségeivel, a mozgás eleganciájával, színekkel, kecses tartásokkal, játékos vonásokkal ruházza fel, a *rútat* elemzi, s teszi széppé, mintha a rútból kiindulva a hagyományos esztétikai törvényekhez ragaszkodva építené fel világát. Nem azt teszi. Ismét csak színezi a világot, ahogy Camus abszurd embere sem tett mást, mint színezte a semmit. A tájak és a gólemek változatai, egyáltalán, a változatok sem azt mondják, hogy Benes rajtuk keresztül az eredetit keresi, hanem azt, hogy az eredeti már nem létezik, ami létezik, az nem más, mint a változatokban való létezés szabadsága. Ennek tudata viszont legalább annyira szabaddá teheti a művészt, mint a semmi színezése.

FÜZI László

Elhangzott Kecskeméten, a Nekem8 Kávézóban, Benes József Figurák című kiállításának megnyitóján.